

การบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

World Heritage Management in Historical City of Ayutthaya

วรอนงค์ โกวิทเสถียรชัย* และ วชิรวิชญ์ สิริชัยพงศ์กุล**

บทคัดย่อ

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นสมบัติล้ำค่าทางวัฒนธรรม ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) จากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 ตามหลักเกณฑ์มาตรฐานมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีคุณสมบัติตรงกับข้อ 3 ที่ว่า “เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว” ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างงดงาม จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ควรให้ความสนใจ เนื่องจากปัจจุบันกำลังตกอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกลบออกจากมรดกโลก ด้วยสภาพความเสื่อมโทรมของโบราณสถาน

บทความนี้เป็นบทความทางวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแนวคิดด้านการบริหารจัดการมรดกโลก ความเป็นมาของการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และในส่วนท้ายได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จากการนำประเด็นปัญหาที่ประสบอยู่ในขณะนี้มาเป็นประเด็นในการพิจารณาจำแนกออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ภูมิทัศน์และผังเมือง 2) การกลายเป็นเมือง 3) ตัวโบราณสถาน 4) ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5) ขยะมูลฝอย 6) หาบเร่แผงลอยพร้อมทั้งได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวเพื่อการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาอย่างยั่งยืน

*นักวิจัยหลังปริญญาเอก สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

**อาจารย์ประจำสาขาการจัดการและสารสนเทศ คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา

บทนำ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา “ราชธานีเก่า อู่ข้าวอู่น้ำ เลิศล้ำกานท์กวี คนดีศรีอยุธยา” ในฐานะเมืองมรดกโลกซึ่งถือเป็นหน้าตาของประเทศไทยและเป็นสมบัติของมวลมนุษยชาติที่จะต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ แหล่งประวัติศาสตร์และอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ แต่ยังคงขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการโดยการขาดการประสานกับภาคีอื่น ๆ เครือข่ายจึงยังไม่เข้มแข็ง ดังนั้นการสร้างกระบวนการทำงานในเชิงบูรณาการแบบพหุภาคีจะสร้างบรรยากาศให้เป็น “เมืองแห่งความสร้างสรรค์” เป็นการปลูกกระแสการท่องเที่ยวอยุธยาให้ตื่นจากความหลับไหล

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยว ทางโบราณสถาน ศิลปะและวัฒนธรรมต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ หรือที่รู้จักแพร่หลายว่า “อนุสัญญามรดกโลก” (World Heritage Convention) ได้รับการรับรองโดยที่ประชุมแห่งองค์การยูเนสโกเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 1972 (UNESCO, 1972) โดยอนุสัญญานี้ได้แบ่งมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โบราณสถาน (Monuments) กลุ่มอาคาร (Groups of building) และแหล่ง (Sites) และได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 โดยมีกรมศิลปากร สังกัดกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารจัดการและควบคุมดูแลมีการกำหนดรูปแบบการจัดทำแผนการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์อยุธยาในรูปแบบของอุทยานประวัติศาสตร์

ปัจจุบันยังคงมีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและร้านค้าอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะเป็นเมืองเก่าและเป็นพื้นที่ที่มีการควบคุมสิ่งก่อสร้างภายในเมืองก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถห้ามการพัฒนาและความเจริญในท้องถิ่นได้ เพราะเมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เมืองใหม่ทับซ้อนอยู่บนพื้นที่เมืองเก่า วิถีของผู้คนยังคงดำเนินไปในพื้นที่อนุรักษ์นี้ก่อให้เกิดปัญหาการรुकล้ำ การก่อสร้างตีปลูกสร้างลงในพื้นที่ของวัดร้างการบุกรุกพื้นที่ การทำลายโบราณสถาน และการอ้างกรรมสิทธิ์ของตนในที่ดินภายในเขตบริเวณโบราณสถาน นอกจากนี้การพัฒนาของถนนหนทางภายในเขตเมืองเพื่อรองรับการคมนาคมที่นักท่องเที่ยวต่างมาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์ ทำให้เขตชุมชนที่พัฒนาเป็นไปอย่างไร้ทิศทางของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างเสาไฟรูปนางหงส์ใจกลางเมืองพระนครศรีอยุธยา ปัญหาของขยะมูลฝอย ปัญหาหาบเร่แผงลอย การสร้างบ้านพักที่อยู่อาศัยบ้านจัดสรร อยู่โดยรอบโบราณสถาน การถมคูคลองต่าง ๆ และปัญหาการเสี่ยงจากการถูกถอดถอนการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกโลกเป็นต้น

แนวคิดด้านการบริหารจัดการและการบริหารจัดการมรดกโลก

แฮโรลด์ คูนต์ซ์ และคณะ (Koontz, H., O. Cyril, D., & Heinz, W. 1982, p. 3) ให้คำจำกัดความของการบริหารจัดการดังนี้คือ การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่มีอยู่ในองค์กร ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

แอนดรูว์ เจ ดูบริน (Andrew J. Dubrin, 1994. p. 5) ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการใช้ทรัพยากรขององค์กร ให้องค์กรมีประสิทธิภาพผลตามวัตถุประสงค์ โดยผ่านโครงสร้างของการวางแผนและการตัดสินใจ การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม

พะยอม วงศ์สารศรี (2537, หน้า 30) กล่าวว่า การจัดการเป็นกระบวนการที่ใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กรการตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่กันไปด้วยจะช่วยให้องค์กรสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

เมื่อพิจารณาคูณลักษณะโดยทั่วไปของการจัดการพบว่า ประกอบด้วยการรวมตัวกันของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งโดยผ่านกระบวนการจัดโครงสร้างและกำหนดกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำและส่งผลให้บรรลุยังจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ สำหรับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมรดกโลก ดังที่ Arthur Pederson และ Maurizio Peleggi ได้เสนอไว้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

Arthur Pedersen (2002) *Managing Tourism at World Heritage Sites: A Practical Manual for World Heritage Site Managers*. The manual addresses the needs identified by site managers and training centres. It provides a set of management methodologies and practices intended to help managers to solve tourism problems. It also establishes a common terminology with the aim of facilitating communication and information exchange among managers. Subjects include UNESCO, the World Heritage Convention and the World Heritage Centre, the tourism industry, working with the public, carrying capacity issues, tourism impacts, visitor management strategies, and interpretation and promotion; several of these subjects are illustrated by short case studies.

Maurizio Peleggi (1996) *National Heritage and Global Tourism in Thailand*. This article examines the relevance of Thailand's heritage attractions to both international and domestic tourism. It is also analyzes the state tourism agency's promotion of heritage and the ideological implications of heritage sightseeing in relation to the official historical narrative. Despite the

present emphasis on cultural tourism, heritage is still of marginal significance for international visitors; yet, it constitutes a major attraction for the expanding domestic tourism sector. Study data are interpreted within the context of Thailand's cultural and social change. The increase of privately managed heritage attractions, at the end, is seen as a potential challenge to state-sanctioned definitions of national history and identity. The manual also offers a set of tools applicable to designing surveys, monitoring policy and management implementation, promoting sites and communicating with stakeholders. Managers can select the procedures that are appropriate for different sites, and adapt them accordingly.

กล่าวโดยสรุป จากหนังสือคู่มือการบริหารจัดการมรดกโลก เรื่อง **“Managing Tourism at World Heritage Sites: A Practical Manual for World Heritage Site Managers”** และ จากบทความเรื่อง **“National Heritage and Global Tourism in Thailand”** จากคู่มือที่ระบุไว้โดยศูนย์ฝึกอบรมผู้จัดการแหล่งมรดกโลก ที่กล่าวถึงวิธีการบริหารจัดการและการปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ผู้จัดการในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว สำหรับบทความได้กล่าวถึง การศึกษาและตีความภายใต้บริบททางวัฒนธรรมและสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป การเพิ่มขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวของเอกชน และในตอนท้ายบทความได้เสนอความท้าทายต่อกฎหมายจารีตประเพณี ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ของชาติ นอกจากนี้บทความยังได้นำเสนอชุดเครื่องมือที่ใช้ในการออกแบบสำรวจ การตรวจสอบนโยบายและการนำไปดำเนินการปฏิบัติ การส่งเสริมแหล่งมรดกโลกและการติดต่อสื่อสารกับผู้มีส่วนได้เสีย โดยผู้จัดการแหล่งมรดกโลกสามารถเลือกวิธีที่เหมาะสมสำหรับแหล่งมรดกโลกที่แตกต่างกันและปรับให้เหมาะสม

เกณฑ์ที่สามารถนำมาใช้วัดคุณค่าทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยเกณฑ์ 2 เกณฑ์ คือ

1) ความเป็นของแท้ หรือ Authenticity และความครบถ้วน หรือ Integrity 2) คุณภาพของข้อมูล (Quality) โดยมีรายละเอียดของแต่ละเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ (UNESCO, 2011, pp. 34-44).

1. ความเป็นของแท้ ตามที่อ้างอิงจาก The Nara Document on Authenticity 1994 ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยสากลนับตั้งแต่การลงมติในที่ประชุมมรดกโลก ครั้งที่ 18 ซึ่งจัดขึ้นที่ภูเก็ต ประเทศไทย ในปี ค.ศ.1994 นั้นระบุว่า “การตัดสินใจความเป็นของแท้สามารถเชื่อมโยงได้กับคุณค่าของโบราณสถานที่หลากหลายของแหล่งที่มาของข้อมูลด้วยเหตุที่ความเป็นของแท้นั้นขึ้นอยู่กับธรรมชาติของมรดกทางวัฒนธรรมและบริบททางวัฒนธรรม ซึ่งถูกนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลายเช่นกัน ได้แก่ รูปทรง แนวคิดในการออกแบบ วัสดุ การใช้งาน ประโยชน์ใช้สอย ประเพณี และเทคนิค สถานที่ตั้ง และสภาพโดยรอบ จิตวิญญาณ และความรู้สึก การใช้แหล่งข้อมูลดังกล่าวจะนำมาซึ่งการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมทั้งในเรื่องของศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ สังคม และวิชาการ”

โดยทั่วไปการตรวจสอบระดับความเป็นของแท้ของมรดกสิ่งก่อสร้างอาจแบ่งออกได้เป็น ความเป็นของแท้ของการออกแบบรวมความถึงลักษณะหรือองค์ประกอบที่แสดงถึงการออกแบบ ทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วิศวกรรม และประโยชน์การใช้สอย ให้ตรวจสอบว่ารูปแบบ รูปทรง ลักษณะการออกแบบของมรดกสิ่งก่อสร้างนั้นๆยังคงเป็นแบบดั้งเดิมยังมีความเป็นของแท้หรือไม่ ความเป็นของแท้ของวัสดุ ได้แก่วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างอาคาร ให้ตรวจสอบว่ายังมีส่วนที่เป็นวัสดุ เดิมของแท้ มากน้อยเพียงใด มีการใช้วัสดุใหม่โดยเคารพต่อวัสดุดั้งเดิมด้วยการทำให้สามารถ แยกแยะได้หรือไม่ ความเป็นของแท้ของฝีมือช่าง ทั้งในส่วนของงานก่อสร้างและการตกแต่ง แสดง ถึงเทคนิควิธีการของช่างที่ใช้ในการก่อสร้าง ประดับประดา ตลอดจนการอนุรักษ์ ให้ตรวจสอบว่า ฝีมือช่างของแท้ยังคงเห็น ได้อยู่หรือไม่ ในปริมาณมากน้อยเพียงใด ความเป็นของแท้ของสภาพ โดยรอบ (Setting) คือ แหล่งที่ตั้งและสภาพโดยรอบของมรดกสิ่งก่อสร้าง ยังคงมีความเชื่อมต่อกับ ช่วงเวลาของการก่อสร้างมรดกสิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ หรือ เมืองโบราณนั้นหรือไม่ให้ ดูว่าสภาพโดยรอบนั้นยังมีลักษณะที่สัมพันธ์กับมรดกสิ่งก่อสร้างอยู่หรือไม่

นอกจากลักษณะทางกายภาพ ยังรวมถึงความเป็นของแท้ของ ประโยชน์ใช้สอย ประเพณี ภาษ วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จิตวิญญาณ ความรู้สึก ความครบถ้วน ในที่นี้หมายถึงความครบถ้วน ขององค์ประกอบของโบราณสถานที่ผสมกลมกลืนกัน ทั้งที่เป็นสิ่งก่อสร้างและองค์ประกอบของ สภาพโดยรอบที่มีความเกี่ยวข้องกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของคุณค่าทางวัฒนธรรมด้วย การจะ พิจารณาว่า อาคารหรือมรดกสิ่งก่อสร้างนั้น ๆ มีคุณค่าหรือไม่ นอกจากจะวัดด้วยความเป็นของแท้ แล้วจึงต้องตรวจสอบด้วยว่าได้มีการพิจารณาครอบคลุมองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับแหล่งนั้นอย่าง ครบถ้วนหรือยัง มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่โบราณสถานที่สอดคล้องกับคุณค่าของสิ่งก่อสร้างนั้น หรือไม่

2. คุณภาพของข้อมูล (Quality) จากกรณีของมรดกสิ่งก่อสร้างที่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะทางกายภาพไปจากรูปแบบดั้งเดิม ด้วยการดำเนินการในอดีตไม่ว่าจะเป็นการต่อเติมหรือรีอ ดอนเพื่อการใช้สอย ตามสมัยนิยม หรือตามความต้องการของผู้ครอบครองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ตลอดจนการอนุรักษ์ หรือการปฏิสังขรณ์รูปแบบดั้งเดิมกลับมาอีกครั้ง การที่จะพิจารณาว่า ลักษณะแห่งการก่อสร้างของอาคาร มีประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดีหรือไม่ นั้นยังขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือและความครบถ้วนของข้อมูล การบันทึกสภาพ หลักฐานที่มีอยู่ก่อน การดำเนินการ คุณภาพของข้อมูลหลักฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อรีรูปแบบดั้งเดิม แนวคิดนี้ เป็นที่ยอมรับโดยสากลดังปรากฏในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมและกฎบัตรต่าง ๆ เช่น “...Reconstruction is acceptable if it is carried out on the basis of complete and detailed documentation on the original and to no extent on conjecture...” จากความเห็นของคณะกรรมการ มรดกโลก ปรากฏใน Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites

ความเป็นมาของการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 1 เส้นเวลาแห่งพัฒนาการของการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

(Timeline of World Heritage Management in Historical City of Ayutthaya)

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยว ทางโบราณสถาน ศิลปะและวัฒนธรรมต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ หรือที่รู้จักแพร่หลายว่า “อนุสัญญามรดกโลก” (World Heritage Convention) ได้รับการรับรองโดยที่ประชุมแห่งองค์การยูเนสโกเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 1972 (UNESCO, 1972) โดยอนุสัญญานี้ได้แบ่งมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โบราณสถาน (Monuments) กลุ่มอาคาร (Groups of building) และแหล่ง (Sites) และได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 โดยมีกรมศิลปากร สังกัดกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารจัดการและควบคุมดูแลมีการกำหนดรูปแบบการจัดทำแผนการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์อยุธยาในรูปแบบของอุทยานประวัติศาสตร์

กรมศิลปากร (2504) ได้ดำเนินการสำรวจและประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โดยอาศัยอำนาจภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.

2478 ดังปรากฏหลักฐานว่ามีการ **ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2478** ซึ่งในระยะต่อมามีการแก้ไขพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ เมื่อ พ.ศ. 2504 และแก้ไขอีกครั้งในปี พ.ศ. 2535 และในปัจจุบันกรมศิลปากรยังดำเนินการปกป้องคุ้มครองโบราณสถานภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535 ซึ่งเรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า **“พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535”**

ข้อความที่ปรากฏบนแท่นจารึกหน้าศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวพระนครหรืออยุธยา ยังได้กล่าวถึงคุณค่าที่โดดเด่นของนครประวัติศาสตร์ ivo “ **ประการแรก อยุธยามีความเป็นเยี่ยม ในการเลือกสรรทำเลที่ตั้งเมืองในตำแหน่งที่ขุมน้ำของแม่น้ำ มีการออกแบบผังเมืองอย่างซับซ้อน เหมาะสมกับชุมชนที่อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก อันเป็นธรรมชาติของการตั้งถิ่นฐานแบบไทย ๆ ลักษณะดังกล่าวเอื้ออำนวยต่อการรักษาพระนคร การป้องกันการรุกรานของข้าศึกศัตรูและการ จัดระบบสาธารณูปการ ได้อย่างเหมาะสมกับสังคมเมือง จนสามารถพัฒนาการสู่ความรุ่งเรืองในยาม สงบสุข ประการที่สอง อยุธยาเป็นแม่แบบในการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้ถ่ายทอดความงาม ความรุ่งเรืองของอยุธยามาไว้ในทุกแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นระเบียบผังเมือง การจัดวางอาคาร ชื่อ สถานที่ต่าง ๆ ลักษณะสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน ตลอดจนวิถีชีวิต ประการที่สาม นคร ประวัติศาสตร์แห่งนี้มีเอกลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านอารยธรรม ซึ่งจะหาคร โบราณใดเทียบได้ในเอเชียหรือใน โลกเป็น ไม่มี ประการสุดท้าย อาคาร โบราณสถาน แต่ละหลังในนครประวัติศาสตร์พระนครหรืออยุธยามีลักษณะและการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดดเด่นในภาคพื้นเอเชีย ลักษณะของสิ่งก่อสร้างหลายอย่าง เช่น เจดีย์ ปราสาท และ ปราสาท มีความเป็นพิเศษ ไม่สามารถพบเห็นในที่อื่น ๆ แม้สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จะมีกำเนิดมาก่อนที่ กรุงศรีอยุธยาจะเรืองอำนาจ แต่ได้แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องและวิวัฒนาการด้านรูปแบบทาง สถาปัตยกรรมมาสู่ลักษณะที่เป็นแบบ ไทยแท้ และไม่สามารถสร้างทดแทนได้ในปัจจุบัน”**

นอกจากนี้ เพื่อให้มีการจัดการที่เหมาะสมและเพียงพอ มรดกโลกแห่งนั้นจะต้องมี เอกสารทางกฎหมาย และ/ หรือสัญญา และ/ หรือการคุ้มครอง และ/หรือระบบการจัดการ เพื่อเป็น การรองรับการอนุรักษ์แหล่งที่เข้าเสนอชื่อขึ้นบัญชี ในส่วนของกฎหมายคุ้มครองในระดับชาติ ระดับจังหวัด หรือระดับเทศบาล และการจัดการที่เพียงพอและระบบแผนการควบคุม ล้วนมีความสำคัญยิ่งยวด โดยเฉพาะในแหล่งที่มีผู้เข้าชมมากมาย ในกรณีเช่นนี้ รัฐจะต้องจัดหน่วยบริหาร ให้เพียงพอเพื่อควบคุมการจัดการ การอนุรักษ์ และการเข้าถึงสาธารณชน

² กรมศิลปากรกำลังดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และกฎหมายฉบับ 2550

แนวทางการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2554 นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้เผชิญกับมหาอุทกภัยในรอบ 70 ปี โดยกระทรวงวัฒนธรรม ได้มีการสรุปความเสียหายที่เกิดกับวัด และโบราณสถานกว่า 300 แห่งในความดูแลของกรมศิลปากรว่ามีมูลค่าความเสียหายกว่า 600 ล้านบาท หากแยกพิจารณาเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์นั้น ประกอบด้วย ป้อมเพชร วัดไชยวัฒนาราม หมู่บ้านโปรตุเกส หมู่บ้านฮอลันดา วัดมเหยงคณ์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษม เป็นต้น (ที่มา: กระทรวงวัฒนธรรม) หากลองนำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่ผ่านมา แยกตามรายละเอียดจะพบประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการบริหารจัดการดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ภูมิทัศน์และผังเมือง คำว่า “ภูมิทัศน์” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Landscape” มีความหมายว่า ภาพรวมของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่มนุษย์รับรู้ทางสายตาในระยะห่าง อาจเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ประกอบด้วยรูปทรงของแผ่นดิน น้ำ ต้นไม้ สัตว์และสรรพสิ่งมนุษย์สร้างในสภาพอากาศหนึ่งและช่วงเวลาหนึ่งที่เรียกว่าภูมิทัศน์ธรรมชาติ หรือภาพรวมของเมืองหรือส่วนของเมือง ทั้งนี้เพราะตัวเมืองเป็นภูมิทัศน์ที่มนุษย์เราสร้างขึ้นมา (วิกิพีเดีย และ ฉัตรชัย, 2536) ส่วนคำว่า “การผังเมือง” หรือ “การวางแผนชุมชน” หมายถึง การจัดทำและดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ ในบริเวณเมืองที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่หรือแทนเมืองหรือส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหาย เพื่อให้มีหรือทำให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสัญลักษณ์ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชนและสวัสดิภาพของสังคมเพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ (ข้อมูลจากเว็บไซต์กรมโยธาธิการและผังเมือง)

ภาพที่ 2 ผังเมืองกรุงศรีอยุธยาในอดีต ฉบับภาษาอังกฤษ (A Plan of the City of Siam or Juthia)
(ที่มา: เว็บไซต์ http://adap.crma.ac.th/gallery2/main.php?g2_itemId=543)

การวางผังเมืองของอยุธยา สมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง ทรงใช้ลำน้ำสี่สายเป็นคูเมืองธรรมชาติไว้ป้องกันข้าศึกศัตรู พระนครศรีอยุธยามีการขุดคลองหลายสายขนานไปกับคูขื่อหน้า เพื่อให้ราษฎรใช้สอย ใช้เป็นทางสัญจรภายในเมือง การระบายน้ำเพื่อระบายสิ่งโสโครก และเนื่องจากมีลำคลองมากนี้เอง จึงมีสะพานข้ามคลองหลายสิบแห่ง ผังเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอก็เนื่องจากคลองเก่าตื้นเขินและต้องขุดคลองใหม่ขึ้นแทน การขุดคลองใหม่นั้นง่ายกว่าการลอกคลองเก่าในระยะแรก ๆ คลองหลายสายยังคงเคี้ยวไปตามธรรมชาติ สมัยต่อ ๆ มาเมื่อคลองดังกล่าวตื้นเขินแล้ว จึงได้ขุดแนวใหม่ให้เป็นเส้นตรงขึ้นมาแทน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2552, หน้า 283; สมชาติ จึงศิริอารักษ์, 2555, หน้า 84-102) การศึกษาภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมนั้น จะต้องศึกษาพื้นที่ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูล โดยอาศัยการดูแลรักษา (Maintenance) การรักษาให้คงสภาพ (Preservation) การบูรณะ (Restoration) การปฏิสังขรณ์หรือการสร้างขึ้นมาใหม่ในรูปแบบเดิม (Reconstruction) การฟื้นฟู (Rehabilitation) การปรับปรุงประโยชน์ใช้สอย และการพัฒนาและสร้างสรรค์ใหม่ (Development and new creation) ที่กล่าวมานั้นถือว่าเป็นแนวทางการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาด้านภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม

ประเด็นที่สอง การกลายเป็นเมือง (Urbanization) ความหมายตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524, หน้า 409) หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนกลายเป็นเมืองหรือการเคลื่อนย้ายของผู้คนหรือการดำเนินกิจการงานเข้าสู่บริเวณเมืองหรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มจำนวนประชากรหรือในการดำเนินกิจการต่าง ๆ มากขึ้น การกลายเป็นเมืองนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรที่มีวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน โดยเปลี่ยนจากการอยู่อาศัยในเขตชนบทมาเป็นการอยู่อาศัยในเขตเมืองเพิ่มขึ้นตามลำดับ กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในเขตชุมชน

ปัจจุบันนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา กำลังมีการขยายตัวทางกายภาพอย่างมาก โดยมี การขยายเมือง เพื่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยต่าง ๆ การสร้างอาคารที่บังคับทัศนียภาพที่สวยงาม เป็น การทำลายคุณค่าของโบราณสถาน ตลอดจนการพัฒนาของถนนหนทางภายในเขตเมือง เพื่อรองรับ การคมนาคมที่นักท่องเที่ยวต่างมาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์ ทำให้เขตพัฒนาเป็นไปอย่างไร ทิศทางของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างเสาไฟรูปนางหงส์ ที่กระจายอยู่โดยทั่ว ของใจกลางเมืองพระนครศรีอยุธยา ปัญหาของขยะมูลฝอย การสร้างบ้านพัก ที่อยู่อาศัย บ้านจัดสรร อยู่โดยรอบโบราณสถานและการถมคลองต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นหากอุทยานประวัติศาสตร์ นครศรีอยุธยาไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะท้องถิ่นที่ต้องมีความเข้าใจ ในการพัฒนาเมืองที่เป็นเมืองเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ จะต้องดำเนินการอย่าง ระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย และทำลายคุณค่าของความเป็นเมืองเก่าที่ได้รับการยอมรับ เป็นเมืองมรดกโลก ก็อาจจะทำให้เมืองเก่าแห่งนี้ถูกลดลดความสำคัญในอนาคตได้ (ที่มา: กระทรวงวัฒนธรรม)

ประเด็นที่สาม ตัวโบราณสถาน การพัฒนาเมืองเน้นความสมัยใหม่ โดยไม่ได้คำนึงถึง คุณค่าและความดั้งเดิมของอยุธยา มรดกโลก นครประวัติศาสตร์เป็นมรดกโลก 1 ใน 10 แห่งของ เอเชียที่กำลังตกอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกองค์การยูเนสโกถอดออกจากมรดกโลก ด้วยสภาพความเสื่อมโทรมของโบราณสถาน เสี่ยงถูกทำลายจนไม่สามารถซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์ได้อีก เจฟฟ์ มอร์แกน ผู้บริหารกองทุนมรดกโลก กล่าวระหว่างรายงานเรื่อง “Asia’s Heritage in Peril: Save Our Vanishing Heritage” ว่าโบราณสถาน กำลังเผชิญภัยคุกคามจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ, การท่องเที่ยว, ทรัพยากรด้านเทคนิคที่ด้อยประสิทธิภาพ, ปัญหาความขัดแย้ง และการลักขโมย นอกจากนี้ จากเหตุการณ์น้ำท่วมโบราณสถานเมื่อปี 2554 ก่อให้เกิดปัญหาโครงสร้างที่อาจทรุดตัว และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ผ่านการแช่น้ำจนเกิดเชื้อรา ทำให้เห็นปัญหาการหลุดร่อนของอิฐดินเผา ไม้ใหญ่ยืนต้นตาย และวัชพืชจำนวนมากขึ้นปกคลุม (ที่มา: ผู้จัดการออนไลน์, วันที่ 4 พฤษภาคม 2555)

สำหรับแนวทางการบริหารจัดการตัวโบราณสถาน นายสทภูมิ ภูมิจิตรรัตน์ ผ.อ.สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา เปิดเผยถึงแนวทางการดูแลโบราณสถานนั้น มีการเร่งเสริมฐานล่างของโบราณสถานทั้งหมด 96 แห่ง โดยเฉพาะโบราณสถานที่สำคัญเช่นวัดไชยวัฒนาราม วัดมหาธาตุ วัดพระศรีสรรเพชญ์ และวัดราชบูรณะ ใช้งบประมาณ 167 ล้านบาท ในส่วนของแนวกำแพงด้านทิศตะวันตกที่เคยเกิดพังทลาย และน้ำทะลักเข้าไปนั้น มีการใช้ดินไปทำแนวกันแทนแล้ว มั่นใจว่ากำแพงคอนกรีตบังเกอร์ป้องกันน้ำที่จัดทำไว้ยังสามารถป้องกันน้ำท่วมโบราณสถานวัดไชยวัฒนารได้ อย่างแน่นอน หากระดับน้ำสูงไม่เกิน 2.20 เมตร

ภาพที่ 3 การเสริมฐานล่างโบราณสถาน (ที่มา : เดลินิวส์ออนไลน์ วันที่ 30 สิงหาคม 2555, <http://www.dailynews.co.th/thailand/152471>)

กระทรวงวัฒนธรรม และกรมศิลปากร ได้ประสานให้วิศวกรสาขาวิศวกรรมศาสตร์ ธรณีวิทยา ปฐพีวิทยา ตลอดจนสาขาวิชาวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ เพื่อร่วมกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูร่วมกัน รวมทั้งได้ประสานคณะผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศผ่านองค์กรยูเนสโก เข้ามาช่วยเหลือบูรณะโบราณสถาน จากบทสัมภาษณ์ เอนก สีหามาตย์ รองอธิบดีกรมศิลปากร กล่าวถึงการบริหารจัดการโบราณสถาน สรุปใจความได้ดังนี้ ช่วงน้ำท่วมขัง จะมีน้ำใต้ดินอยู่ การต้องรอให้ไม่มีน้ำใต้ดิน การสูบน้ำออกอย่างรวดเร็วไม่ควรทำ เพราะ น้ำทำให้ดินเหลว ตัวโบราณสถานที่มีน้ำขังอู้มอยู่ข้างในโพรง เมื่อข้างนอกสูบน้ำออก พอลดระดับน้ำด้านนอกตกลง น้ำข้างในเจดีย์ที่มีแรงดันมากกว่าก็จะพยายามดันผนังเจดีย์ออกมา ดังนั้นต้องควบคุมปริมาณน้ำเอาไว้ โดยหลีกเลี่ยงน้ำไว้เช่นนั้น วิศวกรบอกว่าเวลาน้ำท่วมโบราณสถานจะทำให้โบราณสถานมีมวลเบาเพราะขึ้นช่วยพยุง โบราณสถานไม่ให้มีน้ำหนัก ไม่ควรไปยุ่งกับโบราณสถาน เช่น การใช้ไม้ค้ำยัน เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ควรปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ เหมือนสมัยโบราณเวลาที่กรณีที่เกิดน้ำท่วมขังก็ปล่อยให้ น้ำขึ้นลงเป็นไปตามธรรมชาติ เวล่าน้ำลดโบราณสถานแห้ง อีฐเมื่อแห้งก็จะกลับแข็งตัวตามปกติ จะต้องป้องกันเฉพาะในเรื่องความแรงและความเร็วของน้ำ เวล่าน้ำท่วมโบราณสถานอยุธยาไม่ค่อยเสียหายมาก เวล่าน้ำลดน้ำที่แทรกเข้ามาในตัวโบราณสถานต้องเจาะดินข้างโบราณสถานไปเช็คโละเอียดยว่าหน้าดินเป็นอย่างไร เปรียบเทียบกับน้ำกลางทุ่ง จำเป็นวางโครงสร้างเพื่อซ่อมฐานดินให้แข็งแรง เพื่ออยู่กับน้ำได้ สำหรับอีฐอยุธยาเป็นอีฐที่อยู่กับน้ำได้ ในสมัยนั้นต้องคัดเลือกที่แกร่ง ทาให้มีอายุได้เกือบ 400 ปี ดังนั้นหลังน้ำลด เราได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งจะนำอีฐไปผ่าเพื่อ

แยกแร่ธาตุ คุณสมบัติว่ามีอะไรบ้าง เผาอิฐที่ระดับความร้อนเท่าไร จากนั้นนำไปผลิตอิฐที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกัน แล้วนำไปทดลองกับน้ำหลายประเภท ได้แก่ น้ำสะอาด น้ำเน่า น้ำขัง เป็นต้น เราสามารถทำอิฐที่เป็นวัสดุสำหรับก่อสร้างรากฐานของตัวโบราณสถานที่อยู่กับน้ำได้ เราก็สามารถนำมาใช้บูรณะโบราณสถานโดยไม่จำเป็นต้องลงทุนโครงสร้างอื่นที่มีต้นทุนสูงกว่า (ที่มา: รายการตอมแมลงวัน ออกอากาศวันที่ 13 ธันวาคม 2554 ตอน ฟันฟูโบราณสถานหลังน้ำท่วม)

ประเด็นที่สี่ ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่รับผิดชอบมรดกโลก ยุทธยา ทั้งส่วนกลาง, ส่วนภูมิภาค, ส่วนท้องถิ่น ต้องพิจารณาตัวเอง ด้านการขาดเอกภาพในการบริหารและพัฒนาการสร้างความเข้าใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วนไม่ว่าจะเป็นของกรมศิลปากร จังหวัด หรือท้องถิ่น ว่ามีขอบเขตหน้าที่และงบประมาณเพียงใด ซึ่งในระดับพื้นที่มีการมอบให้จังหวัดเป็นผู้ที่คอยจัดการ โดยกระทรวงวัฒนธรรม และกรมศิลปากรเป็นเพียงผู้ดูแลในกรอบกฎหมาย การให้ความรู้ การบูรณะโบราณสถาน และงบประมาณในบางส่วนเท่านั้น ดังนั้นจะต้องทำให้จังหวัด ท้องถิ่น และประชาชน มีความเข้าใจที่ถูกต้องและควรคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติ (National Interest) เป็นหลัก

ประเด็นที่ห้า ขยะมูลฝอย ปัจจุบันมีการขยายตัวในด้านของประชากร การอุปโภคบริโภค เพื่อการดำรงชีวิตย่อมเพิ่มขึ้นด้วย ผลจากการใช้ทรัพยากร คือ เศษซากของใช้แล้วที่เรียกว่า “ขยะมูลฝอย” ที่นับวันเพิ่มปริมาณจนไม่อาจจัดเก็บออกจากชุมชนและทำลายได้ทันการ มลภาวะจากขยะมูลฝอยนี้สร้างความสกปรก หมักหมม จนเกิดความอูจาดทางสายตา ตลอดจนส่งกลิ่นรบกวน สร้างความรำคาญและหงุดหงิด ทั้งยังเป็นบ่อเกิดและการแพร่กระจายของเชื้อโรคร้าย นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอหิวาต์ได้ ความเดือดร้อนรำคาญจากปริมาณขยะมูลฝอยจำนวนมากสาละขณนี้ เนื่องจากการขาดความรู้เรื่องการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง ทำให้เกิดปัญหามลพิษและความเสื่อมโทรมของพื้นที่อันเป็นที่มาของปัญหา นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเผชิญกับปัญหาการบริหารจัดการขยะมูลฝอย เนื่องจาก 1) ประชาชนขาดจิตสำนึก ความเข้าใจ และทัศนคติที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอย 2) การดำเนินการและดูแลรักษาระบบกำจัดไม่มีประสิทธิภาพ 3) ขาดบุคลากรระดับปฏิบัติการที่มีความรู้ความชำนาญ 4) ข้อจำกัดด้านงบประมาณ 5) ระเบียบ กฎข้อบังคับ และแนวทางปฏิบัติไม่ชัดเจน และไม่มีอำนาจบังคับใช้ที่เป็นรูปธรรม 6) การรณรงค์ด้านการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์น้อยมาก 7) ขาดแคลนที่ดินและสถานที่กำจัดขยะ

ปัญหาที่สะสมและต่อเนื่องมานานก่อให้เกิดขยะจำนวนมาก ที่มีขนาดเท่าภูเขาซึ่งมีระยะทางไม่ต่ำกว่า 1 กิโลเมตร ที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาในเขตเทศบาลบ้านป้อม อำเภอเมือง ข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษระบุว่า การกองขยะไว้ในลักษณะนี้เป็นการกำจัดขยะที่ไม่ถูกต้อง เพราะไม่ได้ฝังกลบหรือนำไปเข้าสู่โรงเผาที่ได้มาตรฐาน โดยคาดว่าปริมาณขยะจะมีมากกว่า 350,000 ตัน โดยคำนวณจากปริมาณขยะที่นำมาทิ้งวันละไม่ต่ำกว่า 150 ตัน จากเขตเทศบาลเมืองและองค์การ

บริหารส่วนตำบลมากกว่า 30 แห่ง หากย้อนกลับไปดูสถิติช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เทศบาล
พระนครศรีอยุธยา มีขยะวันละ 20 ตันเท่านั้น แต่ตอนนี้เพิ่มขึ้นมากกว่า 5 เท่าตัว และยังคงมี
แนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแหล่งฝังกลบขยะขนาดใหญ่อยู่
4 จุด แต่ละจุดก็กำลังประสบปัญหาขยะล้นบ่อ จำนวนขยะเพิ่มขึ้น ตามตัวเลขการเจริญเติบโต
ทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม ทำให้มีประชากรแฝง มากกว่า 5 เท่าของประชากร
ในพื้นที่ (ที่มา: ครอบคลุมข่าว 3, วันจันทร์ที่ 30 กรกฎาคม 2555)

แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอย คือ การจัดการกับปริมาณขยะมูลฝอยที่ผลิตขึ้นใน
แต่ละวันผ่าน กระบวนการจัดเก็บและการกำจัดขยะมูลฝอย ซึ่งการบริหารจัดการปัญหาขยะที่มี
ประสิทธิภาพนั้น หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรท้องถิ่น จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากภาค
ประชาชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหา

ประเด็นที่หก หาบเร่แผงลอย การบุกรุกพื้นที่บริเวณ โบราณสถานของหาบเร่แผงลอย
การไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย และก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่รุกรานมรดกโลก ไม่สอดคล้องกับ
สภาพภูมิทัศน์ ปัญหาดังกล่าวมีความเสี่ยงต่อการถูกถอดถอนจากการเป็นเมืองมรดกโลกได้ การบุกรุก
และเข้าไปขายสินค้าในพื้นที่โบราณสถาน โดยกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าจำนวนมาก สำหรับปัญหา
พ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่โบราณสถานนั้นพบว่ามี 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มผู้ค้าเก่าหรือทรงไทย คือกลุ่มที่
ค้าขายกรมศิลปากรจัดพื้นที่อาคารทรงไทยให้จำหน่ายสินค้าที่ระลึกด้านหลังวิหาร และกลุ่มผู้ค้า
ใหม่จำนวน 400 ร้านค้าส่วนใหญ่เป็นรถเงิน แผงลอย และเพิงร้านค้า โดยทั้ง 2 กลุ่มขัดแย้งกัน โดย
กลุ่มผู้ค้าเก่า อ้างว่ากลุ่มผู้ค้าใหม่ มาบุกรุกขายสินค้าหน้าอาคารทรงไทย จนผู้ค้าเก่าที่ขายของในทรง
ไทย ไม่สามารถขายสินค้าได้ จึงจำเป็นต้องไปกางเต็นท์เพื่อบุกรุกยึดที่ทำเลทอง หน้ากลุ่มผู้ค้าใหม่
อีกชั้น เพื่อขายสินค้า ทำให้มีการแย่งบุกรุกพื้นที่โบราณสถานไปรอบวิหารพระมงคลบพิตร

แนวทางการบริหารจัดการหาบเร่แผงลอย ตามที่นายเกรียงไกร สัมปัชชลิต อธิบดีกรม
ศิลปากร กล่าวว่า เร่งจัดทำแผน 2 ส่วน ได้แก่ 1) แผนระยะสั้น การปรับพื้นที่บริเวณร้านค้าเรือนไทย
ให้เป็นตลาดน้ำ โดยให้ผู้ค้ามาร่วมกันบริเวณด้านหลังร้านค้าเรือนไทย ให้เป็นพื้นที่ค้าขายชั่วคราว
2) แผนระยะยาว การสร้างร้านค้ารองรับบริเวณศาลากลางเก่า เพื่อย้ายร้านค้าทั้งหมดมาไว้ในจุด
เดียวกัน เพื่อภูมิทัศน์ให้สวยงามขึ้น นอกจากนี้กำลังเตรียมจัดระเบียบระบบการจราจรภายในอุทยาน
ประวัติศาสตร์ทั้งหมด โดยต่อไปจะมีรถรับส่งผู้เข้าชม และไม่อนุญาตให้นำรถเข้าไปในเขตพื้นที่
โบราณสถาน ส่วนผู้ค้าที่กังวลว่าจะไม่มีลูกค้าหลังปรับพื้นที่ใหม่นั้น กรมศิลปากร และ อปท.เตรียม
หากลยุทธ์ดึงนักท่องเที่ยว (ที่มา: มติชนออนไลน์, วันที่ 16 มิถุนายน 2553)

บทสรุป

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นสมบัติล้ำค่าทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษไทยได้มอบไว้ให้เป็นมรดกที่มีใช้ประโยชน์เพียงมรดกของชาวอยุธยา หรือมรดกของคนไทยเท่านั้น แต่เป็น “มรดกโลก” ที่มอบไว้ให้กับมวลมนุษยชาติ บทความนี้มุ่งเสนอสาระความรู้เพื่อให้สังเกตเห็น เกิดความตระหนักถึงความสำคัญ และรู้จักคุณค่าของนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จะได้รับรู้จักทะนุถนอมและวางแผนสมบัติมีค่านี้ ซึ่งแม้บางประเทศต้องการ ยังไม่มี โดยนำเสนอถึงความจำเป็นมาของการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาว่ามีความสำคัญและกว่าจะมาเป็น “มรดกโลก” ต้องผ่านอะไรมาบ้าง จากนั้นได้รวบรวมปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ในขณะนี้มาเป็นประเด็นในการพิจารณาจำแนกออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ภูมิทัศน์และผังเมือง 2) การกลายเป็นเมือง 3) ตัวโบราณสถาน 4) ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5) ขยะมูลฝอย 6) ทหารแรมแวงลอยพร้อมทั้งได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวเพื่อการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาอย่างยั่งยืน ในส่วนท้ายได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เพื่อให้เราชาวไทยได้ร่วมกันดูแลรักษา โดยเสนอแนวทางต่าง ๆ ควบคู่ไปกับปัญหาในแต่ละประเด็น เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการในแต่ละประเด็น กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์ ควรเริ่มต้นจากความร่วมมือของ “มนุษย์” โดยจัดให้มีหน่วยงานกลางที่มารับผิดชอบ และการวางผังเมืองเพื่อกำหนดพื้นที่อนุรักษ์โดยไม่ขัดแย้งกับการเติบโตของเมืองจึงจะเป็นทางออกของปัญหาดังกล่าวที่จะก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการขยายองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจกับภาคีการพัฒนาทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนและขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างจริงจัง ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการบูรณาการจากแผนงานวัตถุประสงค์ นโยบาย การดำเนินงาน และนำไปสู่ความสำเร็จกระทั่งบรรลุเป้าหมายเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติและสามารถปรับโครงสร้างเศรษฐกิจระดับจังหวัดสู่ระดับประเทศให้เป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2546). *พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพ.ศ. 2504* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สมาพันธ์.

กองทุนมรดกโลกเผย “อยุธยา” ติดท็อปลิสต์ “มรดกสถาปัตยกรรมในเอเชีย” ที่เสี่ยงสูญสลาย. (2555, 4 พฤษภาคม). *ผู้จัดการออนไลน์*, วันที่ค้นข้อมูล 27 สิงหาคม 2555, เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/around/ViewNews.aspx?NewsID=9550000055226>

กรุงเก่าเร่งเสริมฐานโบราณสถานพร้อมเป็นทางผ่านน้ำ.(2555, 30 สิงหาคม). *เดลินิวส์ออนไลน์*.

วันที่ค้นข้อมูล 27 สิงหาคม 2555, เข้าถึงได้จาก <http://www.dailynews.co.th/thailand/152471>

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (กรกฎาคม, 2536). ความยิ่งใหญ่ของเมือง. *จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน*. 3(26).

ผังเมืองกรุงศรีอยุธยาในอดีต ฉบับภาษาอังกฤษ. (2555). วันที่ค้นข้อมูล 27 สิงหาคม 2555,

เข้าถึงได้จาก http://adap.crma.ac.th/gallery2/main.php?g2_itemId=543

พะยอม วงศ์สารศรี. (2537). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ฟื้นฟูโบราณสถานหลังน้ำท่วม. (13 ธันวาคม 2554). *รายการตอมแมลงวัน*. วันที่ค้นข้อมูล

27 สิงหาคม 2555, เข้าถึงได้จาก <http://www.youtube.com/watch?v=Pxu4kVpU0-c>

ภูเขายะอวยุทธยา. (30 กรกฎาคม 2555). *ครอบครัวข่าว 3*. วันที่ค้นข้อมูล 27 สิงหาคม 2555,

เข้าถึงได้จาก <http://www.krobkruakao.com>

แม่ค้ากรุงเก่านุกร้อง “นิพิฏฐ์” วอนช่วยหรือ “แพลงลอยเถื่อน”. (16 มิถุนายน 2553). *มติชนออนไลน์*,

วันที่ค้นข้อมูล 27 สิงหาคม 2555, เข้าถึงได้จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1276687396&grpId=03

ราชบัณฑิตยสถาน.(2524). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*.

กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

วิกิพีเดีย.(2555). *ภูมิทัศน์*. วันที่ค้นข้อมูล 27 สิงหาคม 2555, เข้าถึงได้จาก

<http://www.th.wikipedia.org/wiki/>

สมชาติ จึงศิริอารักษ์.(เมษายน-มิถุนายน 2555). ความเชื่อและแนวความคิดในการอนุรักษ์

โบราณสถานของไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารเมืองโบราณ*. 38(2), 84-102.

ศุจิตต์ วงษ์เทศ. (2552). *ลักษณะชุมชนและผังเมือง: การวางผังเมืองของอยุธยา. ลักษณะไทย*.

กรุงเทพฯ: ธนาคารกรุงเทพ.

Çela; A., Lankford, S., & Knowles-Lankford, J. (August 2009). Visitor spending and economic

impacts of heritage tourism: a case study of the silos and smokestacks national

heritage Aarea. *Journal of Heritage Tourism*, 4(3), 245-256.

Dubrin, A. J. (1994). *Essentials of management* (3rd ed.). Ohio:South-Western.

Koontz, H.D., Cyrill O' , D., & Heinz, W. (1982). *Essential of management* (3rd ed.). New York:

Mcgraw-Hill.

Pedersen, A. (2002). *Managing tourism at world heritage sites: A practical manual for world*

heritage site managers. Paris: UNESCO World Heritage Centre.

Peleggi, M. (1996). National heritage and global tourism in Thailand. *Annals of Tourism Research*.23(2), 432-448.

UNESCO. (1972). *Convention concerning the protection of the world cultural and natural Heritage*. Retrieved August 25, 2012. from <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>

_____. (2011). *Operational guidance for the implementation of the world heritage convention*.

Paris : World heritage Centre. Retrieved August 25, 2012. from <http://whc.unesco.org/en/guidelines/>